

"İnsanlar helak oldu, âlimler müstesna..." şeklinde devam eden hadis, hem sıhhat ve hem de içerik açısından eleştirilmektedir. Bu eleştiri sahibi haklı mıdır? Bizleri bu konuda aydınlatır mısınız?

İNSANLAR HELAK OLDU, ÂLİMLER MÜSTESNA. ÂLİMLER HELAK OLDU,..

هَلَكَ النَّاسُ إِلَّا الْعَالِمُونَ وَهَلَكَ الْعَالِمُونَ إِلَّا الْعَامِلُونَ وَالْمُخْلِصُونَ
وَالْمُخْلِصُونَ عَلَى خَطَرٍ عَظِيمٍ

İddia:

Tenvir Neşriyat, Rehberler'deki hadisleri tahriç etmesine rağmen, bu hadisi tahriç edememiştir. Sadece "hadis-i bil-mana" demekle yetinmiş ve şöyle tercüme etmiştir:

İnsanlar helak oldu, âlimler müstesna. Amel edenlerin dışındaki âlimler de helak oldu. Amel edenler de helak oldu ihlaslılar hariç. Muhtlis olanlar da büyük bir tehlike üzerindedirler.

Hadis-i bil-mana denilen bu hadis, mevzuat kitaplarında şu lâfızlarla nakledilip incelenmiştir:

**الناس كلهم موتى إلا العالمون ، والعالمون كلهم موتى إلا
العاملون ، والعالمون كلهم
موتى إلا المخلصون**

"Âlimler dışında insanların hepsi ölüdürler (ölü gibidirler); amel edenlerin dışında âlimlerin de hepsi ölüdürler; ihlâslılar dışında amel edenlerin de hepsi ölüdürler."

"موتى" = ölüdürler" lâfzı yerine " هَلَاى = helâk olmuşlardır" şeklinde de rivayet edilmiştir. Bu hadis için Sağanâ: Mevzudur, dedi.

Dolayısıyla, Nur Risaleleri'nde yar alan rivayet için "hadis-i mevzu bi'l-mana" demek daha isabetli olacaktır.

İddiaya Cevap:

a) Yine tekrar edelim ki, amellerin faziletine dair olan zayıf hadislerin rivayet edilmesi ve zayıf olduğunun açıklanmaması caizdir. İslam alimleri bu konuda hemfikirdir.

el-Hindî bu hususu şöyle dile getirmiştir: Alimler, -Allah'ın sıfatları ve helal-haram dışında kalan- nasihat, kıssa ve amellerin faziletiyle ilgili zayıf hadislerin -zaafları belirtilmeden- kullanılmasını caiz görmüşlerdir. (bk. Muhammed Tahir b. Ali el-Hindî, el-Fetenî, Tezkiretu'l-Mavzuat, 1/5). Bediüzzaman'ın bu rivayet için "Hadîste vardır ki:" ifadesi bir tamriz sıygasıdır, hadisın zayıf oluşuna işaret etmektedir.

b) Bu hadis rivayetinde hiçbir şer'î hüküm ortaya konmamaktadır. Sadece *-manasının sıhhatinde asla şüphe olmayan-* hem Kur'an hem de sünnette mükerrer surette vurgulanan ihlas gibi kulluk hamurunun mayasına dikkat çekilmiştir. İnsanların ihlasına katkı sağlayacak ve -yukarıda zikredildiği üzere- zayıf da olsa alimlerin zikredilmesinde hiçbir sakınca görmediği bir hadis rivayetini eleştirmekle İslam dininin nesine hizmet edilmek isteniyor? Allah aşkına bunun neresinde Allah'ın rızası vardır? Bilen varsa lütfen bizi de mahrum etmesin!

c) Şu nokta da bizce -zayıf hadis konusunun anlaşılması için- çok önemlidir:

- Hadis kaynakları, bizzat hadisın sahih veya zayıf olduğunu kritik eden veya etmesi gereken kaynaklardır. Bu sebeple, bu tür kaynaklarda "hangi hadisın zayıf, hasen veya sahih olduğu" hususu işlenir. Aslında Tirmizî'nin dışında Kütübü Sitte kaynaklarında bu inceleme yok denecek kadar azdır. Yani, hadis dalındaki -metni intikal ettirmeyi esas alan- hadis kaynakları bile bu hadislerin zayıf olup olmadığını fazla irdelememişlerdir. Buharî dışında "eserinde sahih hadis dışında bir rivayetın bulunmadığı" iddiası da bu kaynaklarda söz konusu değildir. Bu husus aynı zamanda zayıf hadislerin de bulunduğu anlamına gelir. Hadislerini zayıf veya sahih olduğunu inceleyen kaynaklar ihtiyaç sonucu ortaya çıkan hadis usulü kaynaklarıdır.

- Doğrudan hadis kaynağı olmayan kitaplarda yer alan hadislerin "zayıf-sahi" olup olmadığını öğrenmeye çalışmak, serapta su aramak gibidir. Bu tür eserlerin müelliflerini bu bilgiyi vermedikleri için eleştirmek, İmam Gazalî, İmam Rabbanî, Suhreverdî, Ebu Abdurrahman essülemî, Bediüzzaman Said Nursi gibi zatların -hadislerin incelemesiyle uzaktan yakından alakası olmayan, sadece güzel ahlak, amellerin faziletini ders veren, insanları Allah'a samimî kul olmaya teşvik eden- eserlerinden (bizzat hadis kaynaklarında bile olmayan) incelemeleri istemek ise, tamamen bir cehaletin ürünüdür.

ç) Aclunî bu hadisi önce "Alimler müstesna insanların hepsi ölüdür; ilmiyle amel edenler müstesna alimlerin hepsi helak olur; ihlaslı olanlar müstesna amel edenlerin hepsi boğulur. İhlaslı olanlar da büyük bir tehlikeyle karşı karşıyadır" lafızlarıyla vermiş, sonra hadisın farklı lafızlarla rivayet edildiğine işaret etmiştir. (bk. *Aclûnî*, 2/312). Bu rivayetlerden bir tanesinde üç yerde de "mevta = ölü" kelimesi, diğer birinde de Bedüzzaman'ın kaydettiği şekilde "helka = helak oldu / olur" kelimesi kullanılmıştır.

Bedüzzaman'ın kaydettiği şekildeki hadisin manası şöyle olabilir: "Alimler müstesna insanların hepsi helak olur; ilmiyle amel edenler müstesna alimlerin hepsi helak olur; ihlaslı olanlar müstesna amel edenlerin hepsi helak olur. İhlaslı olanlar da büyük bir tehlikeyle karşı karşıyadır"

Bizce bu üç farklı rivayetin en güzeli Bediüzzaman'ın tercih ettiği rivayettir. Çünkü, birinde "ölü" kelimesi geçmiş ki, zahir manasıyla hadisin mesajına pek uygun görünmemektedir. Farklı kelimelerin kullanıldığı rivayet de bu rivayet gibi âhenk gözükmemektedir.

d) Aclûnî, -Sağânî'nin Arapça olan terkibine (ör. illa'l-muhlisun" yerine "muhlisîn" olması gerekirdi diyerek) itiraz edip mevzu demesine karşılık-, Suyutî'nin Ebu Hayyan'dan naklettiği şu ifadeleriyle cevap vermiştir: "İstisnanın bedel şeklinde gelmesi, bazı Arap lehçelerinde vardır. Bakara Suresi 249. ayette geçen "Feşeribû minhu illa kalilün" ayetini de buna örnek olarak vermiştir. (Aclûnî, 2/312). Ayette geçen "Kalil" kelimesinin merfu okunması ile ilgili olarak bk. Zemaşşeri, Razi ilgili ayetin tefsiri.

İddia:

"Risale-i Nur'un üstadlarından bir üstadı İmam Gazalî" olduğuna göre, Gazalî'nin meşhur eseri İhya'ya bakalım.

İmam Gazalî bu sözü, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e değil, yakın ifadelerle Sehl'e nisbet ederek kitabına almıştır:

« وقال سهل رحمها العلم كله دنيا والآخرة منه العمل به والعمل كله هباء إلا الامتلاص وقال الناس كلهم موتى إلا العلماء والعلماء سكارى إلا العاملين والعاملون كلهم مغرورون .» إلا المخلصين والمخلص على وجل حتى يدري ماذا يختم له به

"Sehl (Allah ona rahmet etsin) dedi ki: İlmin hepsi dünyalıktır. Ondan ahiret için olanı, kendisiyle amel edilenidir. İhlâs dışındaki bütün ameller ise heba olup gitmiştir. Ve yine dedi ki: Âlimler dışındaki insanların hepsi ölüdür. Amel edenleri müstesna, âlimler de sarhoştur. İhlâslılar dışında amel edenlerin de hepsi aldanmıştır. Muhlis de, amelinin neticesini bilene kadar korkudur."

İddiaya Cevap:

Gazalî, bu konuyu birkaç yerde ifade etmiştir. Yukarıda (4. dipnotta) belirtilen yerde, Sehl e't-Tüsterî'den naklen vermiştir. (İhya,-Kahire, 1939/1358- 1/67).

Gazalî, ayrıca Bediüzzaman'ın verdiği aynı lafızlarla bu ifadelere yer vermiştir:

- Bunlardan bir yerde "Denildi ki..." ifadesiyle başlamıştır. (*İhya*, 3/402). İki yerde de normal ifadenin akışı içinde yer vermiştir. (*İhya*, 4/176 ve 351)

- İhya'da ve Risale-i Nur'da aynı ifadelerin kullanılması, Bediüzzaman'ın, İmam Gazalî'nin kitabını okuduğunu göstermektedir.

İddia:

Bu uydurma hadis, Resulullah'tan (s.a.v.) sahih olarak rivayet edilen şu hadise aykırıdır:

"Birisi 'insanlar helâk oldu' dediğinde, insanların en helâk olanı (asıl) kendisidir."

İddiaya Cevap:

Garazkâr bir gözün nasıl kör olduğunu görmek isteyenler şu kıyaslamaya bakmaları yeterlidir. "Helak" kavramından başka, bu iki hadis arasında ne muhteva, ne amaç, ne lafız, ne mana yönünden -uzaktan yakından- hiçbir ilişki yoktur.

İddia:

Hattabî diyor ki: Hadisin manası şudur: Bir kimse başkalarını ayıplar durur, daima kötülüklerini anar ve "insanlar bozuldu, battı" gibi sözler söylerse; kendisi onlardan daha ziyade batmış, yani onları ayıplamakla girdiği günah sebebiyle kendi hâli onlarinkinden berbat olmuştur. Bu hâl, onu çok defa kendini beğenmeye, kendini başkalarından daha hayırlı görmeye sevk eder.

Said Nursî, zikrettiğimiz hadisi, değişik bir şekilde Nur Risaleleri'ne almıştır. Bu hadisten haberdar olunmasına rağmen, yukarıdaki söz hadis diye nasıl nakledilir, bilemiyoruz.

İddiaya Cevap:

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Bediüzzaman Hazretleri burada "hadiste vardır ki" ifadesine yer vermiştir. "hadiste vardır ki" ifadesi, "hadis kaynaklarında vardır" manasına geldiği gibi, "hadis kaynaklarında hadis olarak rivayet

edilen " manasına da gelir. Ve bir tamriz sıygası olarak rivayetin zaafına da işaret edilmiştir)

İddia:

Muvatta'daki rivayet şu şekildedir:

"Birinin 'insanlar helâk oldu' dediğini duyduğunda (bil ki); insanların en helâk olanı (asil) odur."

Ayrıca bu uydurma hadisin manası da sıhhatli değildir; çünkü muhlis olanların da büyük bir tehlike içinde olduğunu belirtmektedir. Oysa, yüce Allah Kur'an'da muhlisler hakkında şöyle buyurmaktadır:

"Şeytan ise şöyle demişti: 'Rabbim, beni azdırmış olman dolayısıyla, yeryüzündeki günahları Âdemoğulları için süsleyeceğim ve içlerinden muhlis kulların dışında hepsini azdıracam.'" "

"Ancak Allah'ın muhlis kulları bu cezanın dışındadırlar. Onlar için bilinen bir rızık vardır. (Türlü) meyvelerle ağırlanırlar. Nimet cennetlerinde tahtlar üzerinde, karşılıklı otururlar."

"Ancak Allah'ın muhlis kulları o azabın dışında kalırlar."

"(...) Yusuf, bizim muhlis kullarımızdandı."

İddiaya Cevap:

- Bu yorumlar yine zahirilik perdesine bürünmüş bir zihniyetin ürünüdür. Aşağıda verilen misaller de bunu açıkça ortaya koymaktadır. Görülmemiş olan gerçek şudur: Hadiste "ihlas sahipleri" için ifade edilen tehlike, ihlaslı olma durumlarıyla ilgili değil, ihlası kaybetme durumlarıyla ilgilidir. Aşağıdaki ayetlerde ise, "ihlas sahiplerinin ihlasla yaşadıkları sürece..." o vasıflara sahip olacakları anlatılmaktadır.

Mesela, şu ilk ayette yer alan ve şeytandan aktarılan "İçlerinden muhlis kulların dışında hepsini azdıracam." mealindeki ifadede şeytan "ihlas sahibi insanları azdıramayacağını" söylüyor. Yoksa "ihlas sahiplerinin asla ihlası bırakmayacaklarını" söylemiyor. Hadiste ise, ihlas sahiplerinin de ihlası zedeleyebileceklerine işaret edilmiş ve böyle bir tehlikenin herkes için mevcut olduğuna dikkat çekilmiştir.

Nitekim, Kur'an'da "muhlis" kavramı yanında "muhtas" kavramı da

kullanılmış ve alimler tarafından bunların farklı olduğu bildirilmiştir. Buna göre, “muhlis”, her zaman ihlas çizgisinden çıkabilen ihlas sahibi, “muhlas” ise, Allah’ın özel koruması altında olan ihlas sahibi kimselerdir. (bk. *Zemahşerî, Maverdî, Neseî, Yusuf, 24. ayetin tefsiri*)

- İhlas sahiplerinin nasıl tehlike içerisinde olduklarını öğrenmek için, yerlerini belirttiğimiz İmam Gazalî’nin İhya’sına müracaat edilebilir...

Bu ayette “muhlis” değil, “muhlas” kelimesi vardır ve yukarıda izah edilmiştir)